

Επιχειρήματα Βάσω Κινητή

Στις συζητήσεις μας και στην επικοινωνία μας με άλλους ανθρώπους λέμε συχνά ότι είναι σημαντικό να χρησιμοποιούμε επιχειρήματα και να αποφεύγουμε τους χαρακτηρισμούς, την κενολογία ή τις προσβολές.

Γιατί είναι σημαντικά τα επιχειρήματα και τα χρειαζόμαστε στην επικοινωνία;

Διότι με τα επιχειρήματα απευθυνόμαστε στη λογική των συνομιλητών μας και προσπαθούμε να τους πείσουμε λογικά, σεβόμενοι την κρίση τους, για το ζήτημα που μας απασχολεί. Π.χ., αντί να βάλουμε τα κλάματα για να συγκινήσουμε τους γονείς μας ή να αρχίσουμε τους τσακωμούς, υποστηρίζουμε (με επιχειρήματα) ότι:

Δεν είναι σωστό να διαβάζουμε τα μαθήματα της επόμενης χρονιάς το καλοκαίρι διότι έτσι δεν ξεκουραζόμαστε από την προηγούμενη σχολική χρονιά, θα χάσουμε το ενδιαφέρον μας για το σχολείο την επόμενη και είναι καλό να αξιοποιούμε διαφορετικά (να κάνουμε π.χ., αυτό που εμείς επιλέγουμε) τον ελεύθερο χρόνο μας.

Αν τα επιχειρήματά μας είναι καλά (και τα συγκεκριμένα φαίνονται αρκετά καλά), οι γονείς μας θα πρέπει να πειστούν. Αν τα επιχειρήματα είναι καλά και οι γονείς μας δεν πείθονται, αυτό σημαίνει ότι δεν σκέφτονται και δεν πράττουν λογικά.

Στις συνομιλίες μας δηλαδή προσπαθούμε να διατυπώσουμε καλά (ισχυρά) επιχειρήματα ώστε να εξαναγκάσουμε λογικά τον συνομιλητή μας, εφόσον βέβαια θέλει να σκέφτεται λογικά, να τα δεχθεί. Αν ο συνομιλητής μας δεν θέλει ή δεν μπορεί (δεν είναι σε θέση) να ακούσει τη φωνή της λογικής, τα επιχειρήματα, όσο καλά κι αν είναι δεν θα το πείσουν. Τα επιχειρήματα είναι άχρηστα όταν απευθυνόμαστε π.χ., σε ένα βρέφος (που δεν έχει μάθει να ασκεί τη λογική του) ή σε κάποιον που είναι εμπαθής και προκατειλημμένος και περιφρονεί τη λογική.

Θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί «πώς κρίνουμε τότε τα επιχειρήματα είναι καλά;». Μήπως ο καθένας θεωρεί ότι τα δικά του είναι καλά και των συνομιλητών του κακά; Αυτό μπορεί να λέγεται, μπορεί δηλαδή να σκεφτόμαστε μεροληπτικά για τα επιχειρήματά μας και να τα θεωρούμε εξ ορισμού καλά αφού είναι δικά μας, αλλά, όπως θα δούμε παρακάτω, το τότε είναι καλό ένα επιχείρημα είναι ζήτημα λογικής και όχι υποκειμενικής κρίσης. Ανεξάρτητα από το τι πιστεύουμε εμείς οι ίδιοι, υπάρχουν τρόποι να διαπιστωθεί λογικά τότε είναι καλό ένα επιχείρημα.

Όσο σημαντικά κι αν είναι τα επιχειρήματα, αυτό δεν σημαίνει ότι η επικοινωνία μας με τους άλλους πρέπει να γίνεται μόνο με επιχειρήματα και επιχειρηματολογία. Πολλές φορές θέλουμε να συγκινήσουμε μία φίλη μας, να νανουρίσουμε ένα μωρό, να διασκεδάσουμε μια παρέα. Σε αυτές τις περιπτώσεις δεν χρησιμοποιούμε επιχειρήματα αλλά μπορεί να τραγουδήσουμε ένα τραγούδι, να απαγγείλουμε ένα ποίημα, να παίξουμε μουσική, να πούμε ένα αστείο κλπ. Αυτοί οι τρόποι επικοινωνίας δεν υστερούν έναντι της επιχειρηματολογίας εν γένει. Είναι κατάλληλοι όταν ανταποκρίνονται στους συγκεκριμένους σκοπούς που τους απαιτούν. Αυτοί οι

Βάσω Κιντή: Επιχειρήματα

τρόποι είναι ακατάλληλοι όταν τους χρησιμοποιούμε αντί επιχειρημάτων για να πείσουμε κάποιον λογικά για την ορθότητα μιας θέσης.

Τα επιχειρήματα είναι το μέσον που έχουμε στη διάθεσή μας για να πείθουμε τους συνομιλητές μας με βάση τη λογική. Μπορεί να καταφέρνουμε να κάνουμε τους άλλους να δεχθούν τις θέσεις μας χρησιμοποιώντας άλλα μέσα (προσωπική γοητεία, ομορφιά, κολακεία, εξαπάτηση, εκβιασμό, απειλή, βία, κλπ) αλλά τότε δεν απευθυνόμαστε στη λογική του συνομιλητή μας (απευθυνόμαστε στα αισθήματα ή στα ένστικτά του) και τον εξαναγκάζουμε δια της βίας ή με απειλή βίας να δεχθεί τις θέσεις μας. Αυτός ο τρόπος να «πειθούμε» τους άλλους είναι κακός διότι προσπαθούμε να χειραγωγήσουμε τους συνομιλητές μας (εκμεταλλευόμενοι συχνά τις αδυναμίες τους) είτε με τρόπο πλάγιο είτε με τρόπο ωμό. Αυτό σημαίνει ότι δεν σεβόμαστε τους συνομιλητές μας, ότι προσπαθούμε να εκβιάσουμε τη συμφωνία τους, ότι δεν τους επιτρέπουμε να ακούσουν ή να διαβάσουν τα επιχειρήματά μας, να τα σκεφτούν και να κρίνουν ελεύθερα και λογικά αν θα συμφωνήσουν μαζί μας ή όχι.

Από τι αποτελείται ένα επιχείρημα;

Ένα επιχείρημα αποτελείται από προτάσεις (τουλάχιστον δύο) ορισμένες εκ των οποίων (οι προκειμένες) συνιστούν λόγους για να δεχθούμε μία άλλη πρόταση, το συμπέρασμα.

Παραδείγματος χάριν:

Η πυρηνική ενέργεια δεν πρέπει να χρησιμοποιείται διότι τα απόβλητα είναι επικίνδυνα για την υγεία σε βάθος χρόνου και τυχόν ατύχημα στις εγκαταστάσεις έχει ολέθριες άμεσες και μακροχρόνιες συνέπειες.

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα το επιχείρημά μας αποτελείται από τρεις προτάσεις:

Το συμπέρασμα για το οποίο θέλουμε να πείσουμε είναι η πρόταση:

- «Η πυρηνική ενέργεια δεν πρέπει να χρησιμοποιείται»

και οι λόγοι που επικαλούμαστε για να πείσουμε (**οι προκειμένες**) είναι οι προτάσεις:

- «τα απόβλητα είναι επικίνδυνα για την υγεία σε βάθος χρόνου»
- «τυχόν ατύχημα στις εγκαταστάσεις έχει ολέθριες άμεσες και μακροχρόνιες συνέπειες».

Όπως, ίσως, θα παρατηρήσατε οι τρεις αυτές προτάσεις που συνιστούν το επιχείρημά μας στο παραπάνω παράδειγμα (μία πρόταση για το συμπέρασμα και δύο ως προκειμένες) περιέχονται όλες σε μία περίοδο, μία γραμματική πρόταση, που ξεκινά με κεφαλαίο γράμμα και καταλήγει σε τελεία. Δηλαδή, ένα επιχείρημα που χρειάζεται δύο τουλάχιστον προτάσεις (το συμπέρασμα και τουλάχιστον μία προκειμένη), δεν είναι υποχρεωτικό να αποτελείται από δύο τουλάχιστον γραμματικές προτάσεις. Οι δύο ή περισσότερες προτάσεις που χρειάζεται το επιχείρημα μπορεί να διατυπώνονται σε μία ή περισσότερες περιόδους ή γραμματικές προτάσεις. Π.χ., το επιχείρημα για την πυρηνική ενέργεια (με τρεις προτάσεις, δηλαδή το συμπέρασμα και δύο προκειμένες) που διατυπώθηκε παραπάνω σε μία περίοδο (σε μία γραμματική πρόταση) θα μπορούσε να διατυπωθεί σε δύο γραμματικές προτάσεις (δύο περιόδους) ως εξής: «Η πυρηνική ενέργεια δεν πρέπει να χρησιμοποιείται. Είναι γνωστό ότι τα απόβλητα είναι επικίνδυνα για την υγεία σε βάθος χρόνου και τυχόν ατύχημα στις εγκαταστάσεις έχει ολέθριες άμεσες και μακροχρόνιες συνέπειες.». Θα μπορούσε

επίσης το ίδιο επιχείρημα να διατυπωθεί σε τρεις περιόδους (σε τρεις γραμματικές προτάσεις): «Η πυρηνική ενέργεια δεν πρέπει να χρησιμοποιείται. Είναι γνωστό ότι τα απόβλητα είναι επικίνδυνα για την υγεία σε βάθος χρόνου. Επίσης τυχόν ατύχημα στις εγκαταστάσεις έχει ολέθριες άμεσες και μακροχρόνιες συνέπειες.».

Πρόταση και γραμματική πρόταση

Στα αγγλικά υπάρχει η διάκριση μεταξύ sentence και proposition. Ένα επιχείρημα πρέπει να αποτελείται από τουλάχιστον δύο προτάσεις (propositions), δηλαδή μία τουλάχιστον προκειμένη και το συμπέρασμα, ανεξάρτητα εάν οι δύο αυτές προτάσεις (propositions) εμφανίζονται σε μία ή περισσότερες γραμματικές προτάσεις ή περιόδους (sentences). Η πρόταση (proposition) είναι ένα κομμάτι λόγου με νόημα και μπορεί να είναι μέρος μιας γραμματικής πρότασης (sentence). Όταν μιλούμε για επιχειρήματα ενδιαφερόμαστε για τις προτάσεις που το αποτελούν και όχι για τις γραμματικές προτάσεις στις οποίες οι προτάσεις εμφανίζονται. Έτσι τα επιχειρήματά μας δεν είναι συνδεδεμένα με κάποια συγκεκριμένη διατύπωση ή συντακτική διάταξη ή με κάποια συγκεκριμένη γλώσσα. Π.χ., το επιχείρημα «είναι λάθος να ξεκινήσουμε σήμερα τις διακοπές μας επειδή βρέχει» είναι ίδιο είτε χρησιμοποιήσουμε την παραπάνω διατύπωση είτε μία διαφορετική όπως «Αφού βρέχει, είναι λάθος να ξεκινήσουμε σήμερα τις διακοπές μας» είτε μία διατύπωση σε ξένη γλώσσα: “Since it’s raining it is wrong to go on vacation today”. Η πρόταση ‘Βρέχει’ μπορεί να εκφραστεί με δύο (ή περισσότερες) διαφορετικές γραμματικές προτάσεις: την ελληνική ‘Βρέχει’, την αγγλική ‘It is raining’ ή τη γαλλική ‘Il pleut’.

Τι είναι, λοιπόν, ένα επιχείρημα;

Επιχείρημα είναι ένας συλλογισμός για να υποστηριχθεί μία θέση. Όπως είπαμε και προηγουμένως, ένα επιχείρημα αποτελείται από δύο τουλάχιστον προτάσεις: Το συμπέρασμα και μία τουλάχιστον προκειμένη. Ασφαλώς οι προκειμένες μπορεί να είναι πολύ περισσότερες. Επίσης, το συμπέρασμα ενός επιχειρήματος (το οποίο μπορεί να εμφανίζεται στην αρχή, στον μέσον ή στο τέλος ενός συλλογισμού) μπορεί να χρησιμοποιηθεί, ακόμη και στην ίδια περίοδο, ως προκειμένη ενός άλλου επιχειρήματος για να υποστηρίξει ένα άλλο συμπέρασμα.

Π.χ. : «Επειδή οι συνέπειες της χρήσης πυρηνικής ενέργειας είναι μακροχρόνιες και ολέθριες, η πυρηνική ενέργεια δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για ενεργειακούς σκοπούς οπότε τα σχέδια της Γαλλίας για την επέκταση του πυρηνικού της προγράμματος πρέπει να απορριφθούν.»

Εδώ έχουμε δύο επιχειρήματα:

Το πρώτο αποτελείται από την **προκειμένη**

«οι συνέπειες της χρήσης πυρηνικής ενέργειας είναι μακροχρόνιες και ολέθριες»

και το **συμπέρασμα**

«η πυρηνική ενέργεια δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για ενεργειακούς σκοπούς».

Το δεύτερο επιχείρημα αποτελείται από την **προκειμένη**:

«η πυρηνική ενέργεια δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για ενεργειακούς σκοπούς»

και έχει ως **συμπέρασμα** την πρόταση:

«τα σχέδια της Γαλλίας για την επέκταση του πυρηνικού της προγράμματος πρέπει να απορριφθούν.»

Ασφαλώς δεν συνιστούν επιχείρημα οποιεσδήποτε προτάσεις βάλουμε μαζί. Πρέπει οι προτάσεις που χρησιμοποιούνται να συνιστούν έναν συλλογισμό. Οι προκείμενες να δίνουν λόγους για να δεχθούμε το συμπέρασμα. Αν π.χ., πω «Σήμερα είναι Τρίτη και ο ήλιος λάμπει» δεν έχω διατυπώσει ένα επιχείρημα παρότι έβαλα μαζί δύο προτάσεις: «Σήμερα είναι Τρίτη» και «ο ήλιος λάμπει». Για να έχω ένα επιχείρημα πρέπει να προσφέρω λόγους που αναμένω ότι θα τους δεχθεί ο συνομιλητής μου ώστε να υποστηρίξω ένα πιο αμφιλεγόμενο συμπέρασμα. Π.χ., Αν θέλω να υποστηρίξω (ως συμπέρασμα) την αμφιλεγόμενη θέση ότι πρέπει να επιτραπεί η ευθανασία, θα επικαλεστώ ως λόγους άλλες προτάσεις που θεωρώ ότι ο συνομιλητής μου είναι πιο έτοιμος να δεχθεί: π.χ., ότι πρέπει να σεβόμαστε την ελευθερία των ατόμων να ρυθμίζουν τη ζωή τους, ότι μας ενδιαφέρει η ποιότητα της ζωής και όχι απλώς η παράτασή της σε καθεστώς πόνου. Δηλαδή το επιχείρημά μας μπορεί να έχει την εξής μορφή:

Επειδή πρέπει να σεβόμαστε την ελευθερία των ατόμων να ρυθμίζουν τη ζωή τους και επιπλέον αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η ποιότητα της ζωής και όχι απλώς η παράτασή της σε καθεστώς πόνου, έπεται ότι πρέπει η ευθανασία να επιτραπεί.

Στο παραπάνω επιχείρημα υπάρχουν και κάποιες λανθάνουσες προκείμενες οι οποίες παραλείπονται ως ευκόλως εννοούμενες: ότι ο πόνος είναι κάτι που αποδοκιμάζουμε ή ότι η ευθανασία πρέπει να συνδέεται με την ελεύθερη βούληση των ανθρώπων.

Πώς διακρίνουμε ένα επιχείρημα;

Πρώτα απ' όλα για να έχουμε επιχείρημα θα πρέπει να μπορούμε να διακρίνουμε τον στενό λογικό δεσμό που συνδέει (ή θέλουμε να συνδέει) τις προκείμενες με το συμπέρασμα. Μόνο όταν κάποιες προτάσεις χρησιμοποιούνται ως λόγοι για να υποστηριχθεί κάποια άλλη πρόταση έχουμε επιχείρημα. Για να έχουμε επιχείρημα πρέπει να μπορούμε να πούμε ότι η χ πρόταση είναι αληθής επειδή δεχόμαστε ότι ισχύουν οι προτάσεις ψ και ω. Π.χ., είναι αληθές ότι η ευθανασία πρέπει να επιτραπεί επειδή δεχόμαστε ως αληθές ότι πρέπει να σεβόμαστε την ελευθερία των ατόμων να ρυθμίζουν τη ζωή τους και ότι αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η ποιότητα της ζωής και όχι απλώς η παράτασή της σε καθεστώς πόνου.

Συχνά οι προκείμενες ενός επιχειρήματος εισάγονται με τις λέξεις 'επειδή', 'διότι', 'εάν', 'δεδομένου ότι', 'αφού', 'αν ισχύει ότι', 'αν δεχθούμε ότι', κλπ, ενώ το συμπέρασμα εισάγεται συχνά με λέξεις όπως: 'άρα', 'συνεπώς', 'έτσι', 'λοιπόν', 'συνεπάγεται ότι', 'έπεται', 'ως εκ τούτου', 'συνάγεται ότι', 'κατά συνέπεια', κλπ. Δεν είναι υποχρεωτικό να εμφανίζονται αυτές οι λέξεις για να έχουμε ένα επιχείρημα ούτε είναι υποχρεωτικό όταν οι λέξεις αυτές εμφανίζονται να έχουμε επιχείρημα. Π.χ., αν πούμε «Αν η χώρα μας θέλει να προοδεύσει πρέπει να μπορεί να προσφέρει ένα μέλλον στους νέους της. Όμως η οικονομική κρίση οδηγεί τους νέους στη μετανάστευση. Λοιπόν, υπό αυτές τις συνθήκες η χώρα δεν μπορεί αν προοδεύσει», έχουμε ένα επιχείρημα. Αν όμως πούμε, «Τον προηγούμενο μήνα το βιβλίο που παρήγγειλα ήταν ελαττωματικό. Το ίδιο συνέβη και πριν μια εβδομάδα. Λοιπόν, την επόμενη φορά που αυτό θα συμβεί, θα διαμαρτυρηθώ», τότε δεν έχουμε επιχείρημα.

Επίσης η λέξη ‘αφού’ μπορεί να εισάγει μία προκείμενη (ή προκείμενες) σε επιχείρημα αλλά μπορεί επίσης να χρησιμοποιείται για κάποιον χρονικό προσδιορισμό χωρίς να έχουμε επιχείρημα. Π.χ., αν πω «αφού δέχεται ότι η χώρα βρίσκεται σε σοβαρή οικονομική κρίση και ότι δεν φαίνεται να υπάρχει προοπτική ανάκαμψης στο ορατό μέλλον, πρέπει να δεχθείς ότι δεν μπορούμε να επανέλθουμε στον προηγούμενο τρόπο ζωής», έχω ένα επιχείρημα στο οποίο οι προκείμενες εισάγονται με τη λέξη ‘αφού’. Αν όμως πω «αφού έφυγες, και αφού συγκεντρώθηκαν όλα τα έγγραφα, ξεκίνησε η διαδικασία της απογραφής», τότε δεν έχω επιχείρημα. Έχω μία περιγραφή του τι συνέβη μετά από κάποια χρονική στιγμή, αφού έφυγες και αφού συγκεντρώθηκαν τα έγγραφα. Και οι λέξεις ‘επειδή’ και ‘διότι’ μπορεί να εισάγουν προκείμενες σε ένα επιχείρημα αλλά μπορεί επίσης να χρησιμοποιούνται για να δοθεί μία εξήγηση. Π.χ., Αν πω «Η στέγη καταστράφηκε διότι (επειδή) τη χτύπησε κεραυνός», δίνω μία εξήγηση και όχι ένα επιχείρημα. Ενώ εάν πω «Τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν καθολική ισχύ διότι (επειδή) η ανθρώπινη φύση είναι η ίδια σε όποια χώρα κι αν κατοικεί κανείς», τότε έχω ένα επιχείρημα.

Επιχειρήματα και άλλες μορφές λόγου.

Δεν είναι επιχείρημα

- Μια **υποθετική πρόταση** της μορφής «εάν θέλεις κάτι πολύ, θα καταφέρεις να το αποκτήσεις». Πρόκειται για έναν απλό ισχυρισμό. Αν όμως πούμε «Αν το έμβρυο είναι πρόσωπο και επειδή πρέπει να σεβόμαστε τα δικαιώματα των προσώπων συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος στη ζωή, η άμβλωση δεν είναι ηθικά δικαιολογημένη», τότε έχουμε ένα επιχείρημα.
- Μία **εξήγηση**. Στις εξηγήσεις αναζητούμε και δίνουμε τις αιτίες για ένα φαινόμενο ή ένα γεγονός για το οποίο δεν έχουμε αμφιβολία. Π.χ., αν πούμε «Η Αθήνα αντιμετωπίζει κυκλοφοριακά προβλήματα διότι γίνονται πολλές διαδηλώσεις στο κέντρο» δίνουμε την αιτία ή κάνουμε μια εκτίμηση για την αιτία που συμβαίνει κάτι (ότι η Αθήνα αντιμετωπίζει κυκλοφοριακά προβλήματα) για το οποίο δεν αμφιβάλουμε. Δηλαδή το εξηγητέο «Η Αθήνα αντιμετωπίζει κυκλοφοριακά προβλήματα» είναι αυτό που ξέρουμε ότι συμβαίνει και αναζητούμε στο εξηγούν («γίνονται πολλές διαδηλώσεις στο κέντρο») την αιτία που έγινε αυτό (θα μπορούσε να είναι μία άλλη αιτία, π.χ., ότι δεν υπάρχει καλή σηματοδότηση, ή ότι οι οδηγοί δεν τηρούν τον κώδικα οδικής κυκλοφορίας, κλπ). Στην περίπτωση των επιχειρημάτων έχουμε αμφιβολίες για το κατά πόσον είναι αληθές το συμπέρασμα και χρειαζόμαστε λόγους, τεκμήρια, που οι συνομιλητές μας αποδέχονται ευκολότερα από το συμπέρασμα για να το υποστηρίξουμε. Λέμε π.χ., «το σημαντικότερο πρόβλημα στην Αθήνα είναι το κυκλοφοριακό διότι εμποδίζει τους ανθρώπους να πάνε στη δουλειά τους και τους καταναλωτές να κάνουν τις αγορές τους με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται η οικονομία». Το συμπέρασμα σε αυτό το επιχείρημα («το σημαντικότερο πρόβλημα στην Αθήνα είναι το κυκλοφοριακό») δεν είναι ευρέως αποδεκτό (κάλλιστα μπορεί κάποιος να υποστηρίξει ότι το σημαντικότερο πρόβλημα είναι κάτι άλλο, π.χ., η συσσώρευση του μισού πληθυσμού της χώρας στην πρωτεύουσα) και οι προκείμενες «το κυκλοφοριακό εμποδίζει τους ανθρώπους να πάνε στη δουλειά τους και τους καταναλωτές να κάνουν τις αγορές τους» ως πιο εύλογες χρησιμοποιούνται ως τεκμήρια για να υποστηρίξουν τη θέση ότι «το σημαντικότερο πρόβλημα στην Αθήνα είναι το κυκλοφοριακό». (Στο συγκεκριμένο επιχείρημα υπάρχουν και λανθάνουσες προκείμενες: «αν

εμποδίζονται οι άνθρωποι να πάνε στη δουλειά τους και οι καταναλωτές να κάνουν τις αγορές τους τότε επιβαρύνεται η οικονομία» και «αυτό που οδηγεί σε μία επιβαρυνόμενη οικονομία είναι το σημαντικότερο πρόβλημα μιας πόλης»)

- Μία *περιγραφή*. Π.χ.: «Ο πάγκος του εργαστηρίου ήταν φορτωμένος με ένα πλήθος συσκευών: πηνία, ηλεκτρικά στοιχεία, ηλεκτρικές αντιστάσεις.»
- Η *παράθεση πληροφοριών*. Π.χ.: «Η Κύπρος και οι υπόλοιπες υποψήφιες χώρες, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Σλοβακία, η Σλοβενία και η Τσεχική Δημοκρατία, προσχώρησαν επίσημα στην ΕΕ την 1η Μαΐου 2004. Η υπογραφή των συνθηκών προσχώρησης έγινε τον Απρίλιο 2003 στην Αθήνα. Η Κύπρος μπήκε στην ευρωζώνη μαζί με τη Μάλτα τον Ιανουάριο του 2008.»
- Μία *διήγηση*. Π.χ.: Το ζευγάρι ξεκίνησε για τις διακοπές του. Στο αυτοκίνητο είχαν μαζί τα δυο παιδιά τους και μία φίλη τους. Η διαδρομή ήταν πολύ ευχάριστη. Άκουγαν μουσική και συζητούσαν. Πέρασαν τον Ισθμό της Κορίνθου και συνέχισαν προς το Ναύπλιο.
- Μία *διαπίστωση*. Π.χ.: Τα πολιτικά οφέλη των νέων κρατών μελών από την ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση μεγεθύνονται και διευρύνονται διαρκώς, ενώ αναβαθμίζονται η αξιοπιστία και το κύρος τους τόσο στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και ευρύτερα διεθνώς.
- Η *κατάθεση/διατύπωση γνώμης*. Π.χ.: «Όποιος καταχράται την ελευθερία του λόγου πρέπει να λογοκρίνεται.»
- Η *διασάφηση μιας θέσης*. Π.χ.: «Οι χημικές ενώσεις μπορούν να παρασταθούν με χημικούς τύπους. Έτσι το οξυγόνο γράφεται ως O_2 , το χλωριούχο νάτριο ως “NaCl” και το θειικό οξύ ως H_2SO_4 .» Το απόσπασμα αυτό δεν περιέχει επιχειρήματα διότι απλώς γίνεται σαφέστερο με παραδείγματα τι εννοείται με την πρώτη πρόταση.

Πότε είναι ένα επιχείρημα καλό;

Όσο πιο ισχυρή είναι η λογική σύνδεση μεταξύ του συμπεράσματος και των προκειμένων ενός επιχειρήματος, τόσο πιο καλό είναι το επιχείρημα. Αυτό που θέλουμε να επιτύχουμε με ένα επιχείρημα είναι να δεσμεύσουμε τον συνομιλητή μας σε ένα συμπέρασμα εφόσον δέχεται τις προκειμένες. Εάν το συμπέρασμα προκύπτει κατ' ανάγκη από τις προκειμένες (δηλαδή εάν δεν δεχθώ το συμπέρασμα δεν θα σκέφτομαι λογικά), τότε το επιχείρημά μας είναι πολύ καλό και το ονομάζουμε *έγκυρο*. Ένα επιχείρημα, λοιπόν, είναι έγκυρο, όταν το συμπέρασμά του προκύπτει κατ' ανάγκη από τις προκειμένες. Αυτό σημαίνει ότι ένα επιχείρημα είναι έγκυρο εάν, εφόσον δεχθώ τις προκειμένες, είμαι υποχρεωμένη να δεχθώ το συμπέρασμα. Ή, για να το πούμε διαφορετικά, ένα επιχείρημα είναι έγκυρο όταν είναι αδύνατον το συμπέρασμα να είναι ψευδές όταν όλες οι προκειμένες είναι αληθείς. Αυτή η διατύπωση δεν σημαίνει ότι για να είναι έγκυρο ένα επιχείρημα πρέπει όντως οι προκειμένες να είναι αληθείς. Μπορούμε να έχουμε έγκυρα επιχειρήματα με ψευδείς προκειμένες και ψευδές συμπέρασμα ή με ψευδείς προκειμένες και αληθές συμπέρασμα.

Ας δούμε μερικά παραδείγματα *έγκυρων επιχειρημάτων*:

I.

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί

Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος

∴ Άρα, ο Σωκράτης είναι θνητός

II

Όλοι οι άνθρωποι είναι αθάνατοι
Ο Βουκεφάλας είναι άνθρωπος
∴ Άρα, ο Βουκεφάλας είναι αθάνατος

III

Όλοι οι φιλόσοφοι έζησαν στην αρχαία Αθήνα
Ο Αισχύλος ήταν φιλόσοφος
∴ Άρα, ο Αισχύλος έζησε στην αρχαία Αθήνα.

Και τα τρία επιχειρήματα είναι έγκυρα παρότι το δεύτερο και το τρίτο έχουν ψευδείς προκειμένες. Το δεύτερο έχει ψευδές συμπέρασμα ενώ το συμπέρασμα του τρίτου είναι αληθές. Όταν ελέγχουμε την εγκυρότητα ενός επιχειρήματος δεν μας ενδιαφέρει εάν οι προκειμένες είναι όντως αληθείς. Υποθέτουμε ότι είναι αληθείς (έστω κι αν γνωρίζουμε ότι είναι ψευδείς) και εξετάζουμε ποιο συμπέρασμα συνάγεται από αυτές. Γιατί όμως μας ενδιαφέρει να σχηματίζουμε επιχειρήματα με ψευδείς προκειμένες ή με προκειμένες για τις οποίες δεν γνωρίζουμε εάν είναι αληθείς; Πρώτον, γιατί πράγματι ορισμένες φορές δεν γνωρίζουμε ένα κάποια πρόταση είναι αληθής αλλά θέλουμε να μάθουμε τι συνάγεται εάν υποθέσουμε πως είναι. Π.χ., δεν ξέρουμε εάν υπάρχει Θεός αλλά θα μπορούσαμε να περιλάβουμε αυτή την πρόταση ως προκειμένη σε ένα επιχείρημα για να δούμε τι μπορούμε να συναγάγουμε από αυτήν. Δεύτερον, σε ορισμένες περιπτώσεις γνωρίζουμε ότι μία πρόταση είναι ψευδής αλλά θέλουμε να δούμε τι συνεπάγεται ένα ήταν αληθής. Π.χ., μπορούμε να σχηματίσουμε ένα επιχείρημα με προκειμένη που λέει ότι η Γερμανία κέρδισε τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Όπως υπάρχουν έγκυρα επιχειρήματα με ψευδείς προκειμένες μπορούν να υπάρχουν **μη έγκυρα** επιχειρήματα (δηλαδή επιχειρήματα στα οποία το συμπέρασμα δεν συνάγεται κατ' ανάγκη από τις προκειμένες) με αληθείς προκειμένες και αληθές συμπέρασμα. Ας δούμε μερικά παραδείγματα **μη έγκυρων** επιχειρημάτων:

IV

Η Αθήνα είναι πρωτεύουσα της Ελλάδας.
Ο Παρθενώνας βρίσκεται στην Αθήνα
∴ Άρα, το Κολοσσαίο βρίσκεται στη Ρώμη.

V

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί
Ο Σωκράτης είναι θνητός
∴ Άρα, ο Σωκράτης είναι άνθρωπος

VI

Αν ο χ είναι δεξιός, τότε δεν είναι αριστερός.
Ο Νίκος δεν είναι δεξιός.
∴ Άρα, ο Νίκος είναι αριστερός.

Το επιχείρημα **IV** είναι προκλητικά μη έγκυρο (παρότι έχει προκειμένες αληθείς και συμπέρασμα αληθές) διότι δεν υπάρχει καμία λογική σύνδεση ανάμεσα στις προκειμένες και το συμπέρασμα. Καταχρηστικά θα το λέγαμε επιχείρημα. Το

επιχείρημα **V** έχει επίσης προκειμένες αληθείς και συμπέρασμα αληθές αλλά δεν είναι τόσο προφανές ότι είναι μη έγκυρο. Το επιχείρημα είναι, όμως πράγματι, μη έγκυρο διότι από τις ίδιες προκειμένες μπορούν να συναχθούν και άλλα συμπεράσματα πλην αυτού που εμφανίζεται. Δεν είναι αναγκαίο να είναι ο Σωκράτης άνθρωπος αν όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί και ο Σωκράτης είναι θνητός. Μπορεί ο Σωκράτης να είναι το όνομα ενός ζώου που είναι βεβαίως θνητό. Και το επιχείρημα **VI** είναι μη έγκυρο. Η πρώτη προκειμένη είναι αληθής, η δεύτερη δεν ξέρουμε αν είναι αληθής και το συμπέρασμα δεν ξέρουμε αν είναι αληθές. Ξέρουμε όμως ότι το συμπέρασμα δεν συνάγεται κατ' ανάγκην από τις προκειμένες. Η αλήθεια των προκειμένων (αν υποθέσουμε ότι είναι αληθείς) δεν εγγυάται ότι και το συμπέρασμα είναι αληθές. Μπορεί να ισχύουν ό,τι λένε οι προκειμένες, αλλά ο Νίκος να είναι κεντρώος, ή απολίτικος, ή αναρχικός, ή αναποφάσιστος, κλπ.

Πώς βρίσκουμε εάν ένα επιχείρημα είναι έγκυρο;

Ένας άτυπος τρόπος για να ελέγξουμε εάν ένα επιχείρημα είναι έγκυρο ή μη έγκυρο είναι να δούμε εάν είναι δυνατόν από τις ίδιες προκειμένες να συνάγουμε, εκτός από το συμπέρασμα που δίνεται, και το αντίθετό του. Εάν μπορούμε να συναγάγουμε τόσο το πρώτο συμπέρασμα όσο και την άρνησή του, τότε το επιχείρημα είναι μη έγκυρο. Αν δεν μπορούμε, τότε το επιχείρημα είναι έγκυρο. Για να το κάνουμε αυτό ακολουθούμε μία απλή μέθοδο που έχει τρία βήματα: 1. Δεχόμαστε ότι οι προκειμένες είναι αληθείς (ακόμη κι αν ξέρουμε ότι είναι ψευδείς). 2. Αρνούμαστε το συμπέρασμα. 3. ελέγχουμε ένα με το νέο συμπέρασμα οι προκειμένες εξακολουθούν να είναι αληθείς. Εάν ναι, τότε το αρχικό επιχείρημα είναι μη έγκυρο. Εάν όχι, τότε το επιχείρημα είναι έγκυρο.

Ας δούμε ένα παράδειγμα. Ας πάρουμε το επιχείρημα **VI**:

Αν ο χ είναι δεξιός, τότε δεν είναι αριστερός.

Ο Νίκος δεν είναι δεξιός.

\therefore Άρα, ο Νίκος είναι αριστερός.

Ας υποθέσουμε ότι οι προκειμένες είναι αληθείς. Ας αρνηθούμε το συμπέρασμα, ας υποθέσουμε δηλαδή ότι ο Νίκος δεν είναι αριστερός. Ας δούμε τώρα εάν το νέο συμπέρασμα (ότι ο Νίκος δεν είναι αριστερός) μπορεί να συμβιβαστεί με τις αληθείς προκειμένες που υποθέσαμε εξ αρχής. Βλέπουμε ότι κάλλιστα μπορεί να συμβιβαστεί. Δηλαδή, μπορεί να ισχύει συγχρόνως ότι αν ο χ είναι δεξιός, τότε δεν είναι αριστερός, ότι ο Νίκος δεν είναι δεξιός και ότι ο Νίκος δεν είναι αριστερός. Δεν υπάρχει καμία ένταση ανάμεσα σε αυτές τις τρεις προτάσεις. Αυτό σημαίνει ότι το αρχικό επιχείρημα **VI** δεν είναι έγκυρο διότι οι ίδιες προκειμένες συμβιβάζονται με δύο αντιφατικά μεταξύ τους συμπεράσματα. Αυτό δείχνει ότι δεν έχουμε ένα καλό επιχείρημα γιατί δεν μπορεί να δεσμεύσει τον συνομιλητή. Ο συνομιλητής μπορεί να δεχθεί τις προκειμένες ως αληθείς αλλά δεν είναι υποχρεωμένος λογικά να δεχθεί το συμπέρασμα.

Ας δούμε τώρα το επιχείρημα **I**:

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί

Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος

\therefore Άρα, ο Σωκράτης είναι θνητός

Βάσω Κιντή: Επιχειρήματα

Εδώ εάν αρνηθούμε το συμπέρασμα και πούμε ότι ο Σωκράτης δεν είναι θνητός, βλέπουμε ότι αυτό το νέο συμπέρασμα δεν μπορεί να συμβιβαστεί με τις δύο προκειμένες που δεχόμαστε ως αληθείς. Αν ο Σωκράτης δεν είναι θνητός και όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί όπως υποθέσαμε, δεν μπορεί ο Σωκράτης να είναι άνθρωπος όπως επίσης υποθέσαμε. Αν πάλι ο Σωκράτης δεν είναι θνητός και ο Σωκράτης είναι άνθρωπος, δεν μπορεί να ισχύει ότι όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί. Βλέπουμε δηλαδή ότι δεν είναι δυνατόν οι ίδιες προκειμένες να συμβιβαστούν δύο αντιφατικά μεταξύ τους συμπεράσματα. Κάθε άλλο συμπέρασμα από το αρχικό μας οδηγεί να θεωρήσουμε ότι μία από τις προκειμένες είναι ψευδής. Κι αυτό δείχνει ότι το αρχικό μας συμπέρασμα είναι υποχρεωτικό, δεδομένων των προκειμένων. Μόνο αυτό συνάγεται λογικά και υποχρεωτικά. Το επιχείρημα δηλαδή είναι έγκυρο.

Τι είναι ένα ορθό επιχείρημα;

Ένα επιχείρημα είναι ορθό όταν είναι έγκυρο και έχει επιπλέον αληθείς προκειμένες. Αυτό σημαίνει ότι ένα ορθό επιχείρημα δεν μπορεί να έχει ψευδές συμπέρασμα ενώ ένα έγκυρο επιχείρημα είναι δυνατόν να έχει ψευδές συμπέρασμα.

Π.χ., το επιχείρημα **I**

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί
Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος
∴ Άρα, ο Σωκράτης είναι θνητός

είναι έγκυρο και ορθό.

το επιχείρημα **III**

Όλοι οι φιλόσοφοι έζησαν στην αρχαία Αθήνα
Ο Αισχύλος ήταν φιλόσοφος
∴ Άρα, ο Αισχύλος έζησε στην αρχαία Αθήνα.

είναι έγκυρο αλλά μη ορθό

και το επιχείρημα **V**

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί
Ο Σωκράτης είναι θνητός
∴ Άρα, ο Σωκράτης είναι άνθρωπος

είναι μη έγκυρο και μη ορθό.

Για να είναι ορθό ένα επιχείρημα πρέπει να πληρούνται και οι δύο όροι: να είναι έγκυρο και να έχει όλες τις προκειμένες αληθείς.

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν χρησιμοποιούμε τους όρους 'αληθές' 'ψευδές' για επιχειρήματα. Τα επιχειρήματα είναι έγκυρα, μη έγκυρα, ορθά, μη ορθά, καλά ή κακά, ισχυρά ή αδύναμα αλλά ποτέ αληθή ή ψευδή. Αληθείς ή ψευδείς είναι οι επιμέρους προτάσεις (προκειμένες και συμπέρασμα) που συγκροτούν ένα επιχείρημα. Η αλήθεια ή το ψεύδος αφορούν κατά πόσον μία πρόταση ανταποκρίνεται στην

Βάσω Κιντή: Επιχειρήματα

πραγματικότητα. Το επιχείρημα κρίνεται από το κατά πόσον ο λογικός δεσμός μεταξύ προτάσεων (των προκειμένων με το συμπέρασμα) είναι ισχυρός ή όχι.

Πολλές φορές διαβάζουμε ότι ένα επιχείρημα είναι έωλο. Η λέξη 'έωλος' θα πει μπαγιάτικος. Εάν χρησιμοποιείται με αυτήν την έννοια η λέξη, για να πούμε δηλαδή ότι ένα επιχείρημα είναι παρωχημένο, τότε τη χρησιμοποιούμε σωστό. Όμως πολλοί τη χρησιμοποιούν για να πουν ότι το επιχείρημα δεν είναι καλό, είναι αδύναμο ή μετέωρο. Τότε χρησιμοποιούν τη λέξη λάθος. Επίσης λάθος είναι να αλλάξουν την ορθογραφία της λέξης και να πουν ότι το επιχείρημα είναι 'αίολο'. Αυτή η λέξη δεν σημαίνει τίποτε.

Τυπικές μορφές έγκυρων επιχειρημάτων

Θα παρατηρήσατε, ίσως, ότι τα επιχειρήματα I, II, III, έχουν και τα τρία την ίδια μορφή:

Με δεδομένο ότι η πρόταση της μορφής 'Όλα τα A είναι B' μπορεί να μεταφραστεί στην πρόταση 'Εάν χ είναι A, τότε είναι B' και τα τρία παραπάνω επιχειρήματα είναι της μορφής

$p \rightarrow q$

p

$\therefore q$

Όπου p είναι η πρόταση 'ο χ είναι άνθρωπος' και q η πρόταση 'ο χ είναι θνητός'

Η μορφή αυτή λέγεται modus ponens και είναι μορφή έγκυρου επιχειρήματος. Επίσης έγκυρα είναι τα επιχειρήματα της μορφής modus tollens:

$p \rightarrow q$

$\sim q$

$\therefore \sim p$

Π.χ.:

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί

Ο Σωκράτης δεν είναι θνητός

\therefore Άρα, ο Σωκράτης δεν είναι άνθρωπος

Το επιχείρημα αυτό είναι έγκυρο, παρότι έχει μία προκείμενη ψευδή και ψευδές συμπέρασμα.

Άλλες (μεταξύ άλλων) τυπικές μορφές επιχειρημάτων είναι οι εξής:

Ο υποθετικός συλλογισμός:

$p \rightarrow q$

$q \rightarrow r$

$\therefore p \rightarrow r$

Ο διαζευκτικός συλλογισμός:

$$\begin{array}{l} p \vee q \\ \sim p \\ \hline \therefore q \end{array}$$

Παραγωγικά και επαγωγικά επιχειρήματα

Πολύ συχνά ο όρος ‘παραγωγικό επιχείρημα’ χρησιμοποιείται αντί του όρου ‘έγκυρο επιχείρημα’. Εννοείται δηλαδή ότι παραγωγικό είναι το επιχείρημα στο οποίο το συμπέρασμα προκύπτει κατ’ ανάγκη από τις προκείμενες. Ωστόσο, πολλές φορές διατυπώνουμε επιχειρήματα που θέλουμε να είναι παραγωγικά και έγκυρα αλλά αποτυγχάνουμε. Δηλαδή, διατυπώνουμε παραγωγικά επιχειρήματα στα οποία έχουμε την αξίωση το συμπέρασμα να προκύπτει υποχρεωτικά από τις προκείμενες, αλλά διαπιστώνουμε ότι αυτό δεν συμβαίνει τελικά και τα επιχειρήματά μας είναι μη έγκυρα. Οπότε είναι καλύτερο να διακρίνουμε τα παραγωγικά από τα έγκυρα επιχειρήματα και να ορίσουμε τα παραγωγικά ως εκείνα τα επιχειρήματα στα οποία οι προκείμενες προτείνονται έτσι ώστε να εγγυηθούν απολύτως την αλήθεια του συμπεράσματος. Όταν αυτό δεν συμβαίνει, τότε μπορεί μεν το επιχείρημά μας να είναι παραγωγικό αλλά δεν θα είναι έγκυρο.

Επαγωγικά είναι τα επιχειρήματα στα οποία εξ αρχής οι προκείμενες δεν έχουν ως στόχο να παρέχουν πλήρη και απόλυτη στήριξη στο συμπέρασμα. Στα επαγωγικά επιχειρήματα, το συμπέρασμα επεκτείνεται πέραν όσων περιέχονται στις προκείμενες γι’ αυτό λέγονται και επεκτατικά (ampliative). Συνεπώς όλα τα επαγωγικά επιχειρήματα είναι μη έγκυρα. Έχει πάντως σημασία να διακρίνουμε τα παραγωγικά επιχειρήματα από τα έγκυρα και τα επαγωγικά από τα μη έγκυρα διότι αυτό επηρεάζει πώς τα αξιολογούμε. Ένα επαγωγικό επιχείρημα δεν αποβλέπει στον να είναι έγκυρο και αξιολογείται για το πόσο εύλογο είναι. Το παραγωγικό, ωστόσο, έχει ως στόχο να είναι έγκυρο και αξιολογείται για το κατά πόσον το επιτυγχάνει. Αυτό ορισμένες φορές φαίνεται και στις λέξεις που χρησιμοποιούμε για να δείξουμε εάν σκοπεύουμε να χρησιμοποιήσουμε ένα παραγωγικό ή ένα επαγωγικό επιχείρημα. Στα παραγωγικά μπορεί να χρησιμοποιούμε λέξεις όπως: ‘προκύπτει με βεβαιότητα’, ‘έπεται κατ’ ανάγκη’, κλπ, ενώ στα επαγωγικά οι εκφράσεις που μπορεί να χρησιμοποιήσουμε είναι ‘συνεπώς, είναι πιθανόν να ισχύει ότι’, ‘κατά συνέπεια είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι’, κλπ

Λέγεται συχνά ότι στα παραγωγικά επιχειρήματα πηγαίνουμε από το γενικό στο ειδικό ενώ στα επαγωγικά από το ειδικό στο γενικό. Αυτό δεν ισχύει γενικά. Υπάρχουν παραγωγικά επιχειρήματα που πηγαίνουν από το γενικό στο ειδικό αλλά υπάρχουν παραγωγικά επιχειρήματα που πηγαίνουν από το ειδικό στο γενικό:

Π.χ.:

Η γραμμή 1 του μετρό βρίσκεται στην Αττική

Η γραμμή 2 του μετρό βρίσκεται στην Αττική

Η γραμμή 3 του μετρό βρίσκεται στην Αττική

Συνεπώς, όλες οι γραμμές του μετρό βρίσκονται στην Αττική.

Βάσω Κιντή: Επιχειρήματα

Επίσης υπάρχουν επαγωγικά επιχειρήματα που πηγαινουν από το γενικό στο ειδικό:
Π.χ.:

Όλοι οι πρυτάνεις του Πανεπιστημίου Αθηνών ήταν άνδρες.

Ο επόμενος πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών θα είναι μάλλον άνδρας.

Στα παραγωγικά επιχειρήματα, ό,τι λέγεται στο συμπέρασμα θα πρέπει να περιέχεται ήδη στις προκείμενες. Δηλαδή τα συμπεράσματα στα παραγωγικά επιχειρήματα εκφράζει κάτι που έχει ήδη λεχθεί στις προκείμενες αλλά δεν είναι ίσως εμφανές. Στα επαγωγικά επιχειρήματα, όπως είπαμε και πριν, στο συμπέρασμα πηγαινουμε πέρα από τις προκείμενες. Με τα επαγωγικά επιχειρήματα επεκτεινουμε τη γνώση μας με κόστος όμως την αβεβαιότητα αφού επεκτεινόμαστε πέραν αυτών που υποθέτουμε ως αληθή. Στα παραγωγικά επιχειρήματα που είναι έγκυρα κερδίζουμε σε βεβαιότητα (το συμπέρασμα είναι βέβαιο δεδομένων των προκειμένων) αλλά χάνουμε σε πληροφορία διότι αυτό που λέγεται στο συμπέρασμα υπάρχει ήδη σε αυτό που έχουμε υποθέσει.

Λογικές πλάνες

Στους συλλογισμούς μας κάνουμε συχνά λάθη. Ορισμένα από αυτά έχουν χαρακτηριστεί λογικές πλάνες και στη συνέχεια θα εξετάσουμε κάποιες από αυτές.

Τυπικές πλάνες

Δύο *τυπικές λογικές πλάνες* είναι οι εξής (λέγονται τυπικές γιατί αναγνωρίζουμε την πλάνη από τη μορφή του επιχειρήματος χωρίς να υπεισέλθουμε στο περιεχόμενο όσων λέει το επιχείρημα):

Η πλάνη της βεβαίωσης της επομένης και η πλάνη της άρνησης της ηγούμενης.

Ηγούμενη πρόταση και επόμενη πρόταση είναι οι δύο προτάσεις στον υποθετικό λόγο. Εάν έχω την υποθετική πρόταση 'p → q', τότε p είναι η ηγούμενη πρόταση και q η επόμενη.

Εάν έχω επιχείρημα της μορφής:

p → q

q

∴ p

υποπίπτω στην πλάνη της βεβαίωσης της επομένης. Τέτοιο ήταν το μη έγκυρο επιχείρημα V.

Εάν έχω επιχείρημα της μορφής:

p → q

~ p

∴ ~ q

υποπίπτω στην πλάνη της άρνησης της ηγούμενης. Τέτοιο ήταν το μη έγκυρο επιχείρημα VI

Μη τυπικές πλάνες

Υπάρχουν όμως και μη τυπικές πλάνες. Θα εξετάσουμε ορισμένες από αυτές.

- **Η λογική πλάνη της αμφισημίας**

Για να είναι ένα επιχειρήμα έγκυρο, ή έστω γενικά καλό, θα πρέπει οι όροι που εμφανίζονται σε αυτό να έχουν σταθερό νόημα. Εάν το νόημα συγκεκριμένων όρων αλλάζει από προκείμενη σε προκείμενη ή από τις προκείμενες στο συμπέρασμα τότε δεν μπορούμε να φέρουμε σε πέρας τον συλλογισμό μας ικανοποιητικά.

Κλασικό παράδειγμα επιχειρήματος στο οποίο έχουμε την πλάνη της αμφισημίας είναι το επιχειρήμα με τον αστυνομικό που είναι όργανο, το μπουζούκι που είναι όργανο και άρα τον αστυνομικό που είναι μπουζούκι. Εδώ προφανώς η προβληματική λέξη είναι 'όργανο' που σημαίνει στη μία προκείμενη όργανο της τάξης και στην άλλη μουσικό όργανο. Θα μπορούσαμε κάλλιστα για τη μία από τις δύο σημασίες να χρησιμοποιήσουμε άλλη τελείως λέξη για να αποφύγουμε την αμφισημία αλλά σε αυτή την περίπτωση δεν θα είχαμε επιχειρήμα. Θα ήταν προφανές ότι το συμπέρασμα δεν μπορεί κατά κανένα τρόπο να προκύπτει από τις προκείμενες. Στο επιχειρήμα με τον αστυνομικό και το μπουζούκι η αμφισημία είναι προφανής. Σε άλλα επιχειρήματα όμως δεν είναι και χρειάζεται η κριτική του συνομιλητή για να αναδειχθεί. Στη συζήτηση περί άμβλωσης απασχολεί ιδιαίτερα κατά πόσον το έμβρυο είναι ανθρώπινο πρόσωπο. Η αμφισημία υπάρχει διότι ναι μεν το έμβρυο είναι έμβρυο ανθρώπινου όντος από άποψη φυσιολογίας αλλά το κατά πόσον είναι ανθρώπινο πρόσωπο με την έννοια του φορέα δικαιωμάτων είναι ακριβώς το επίδικο ζήτημα στη συζήτηση περί άμβλωσης.

- **Λήψη του ζητουμένου/φάυλος κύκλος**

Η λογική αυτή πλάνη λέγεται επίσης και πλάνη *petitio principii*. Στα επιχειρήματα όπου εμφανίζεται η πλάνη της λήψης του ζητουμένου όσα λέει το συμπέρασμα έχουν ήδη προϋποθεθεί στα προκείμενες οπότε δεν χρειαζόμαστε επιχειρήμα για να αποδείξουμε πως ό,τι λέει το συμπέρασμα είναι σωστό. Το έχουμε ήδη υποθέσει. Βέβαια σε κάθε έγκυρο επιχειρήμα όσα βρίσκονται στο συμπέρασμα βρίσκονται ήδη στις προκείμενες αλλά με έναν τρόπο που δεν επαναλαμβάνει τα συμπέρασμα όπως συμβαίνει με την πλάνη της λήψης του ζητουμένου. Δηλαδή στα επιχειρήματα όπου γίνεται λήψη του ζητούμενου δεν χρειάζεται να προσκομίσουμε προκείμενες για να στηρίξουμε το συμπέρασμα γιατί το ό,τι λέει το συμπέρασμα το έχουμε ήδη υποθέσει ως γνωστό. Η πιο απλή περίπτωση λήψης του ζητούμενου είναι να έχουμε ένα επιχειρήμα όπως το παρακάτω:

«Επειδή ο κ. Χ είναι πολύ καλός δάσκαλος, ο κ. Χ είναι πολύ καλός δάσκαλος.»

Εδώ η λήψη του ζητουμένου είναι προφανής. Αν όμως πω ότι «ο κ. Χ είναι πολύ καλός δάσκαλος γιατί είναι εξαιρετικός εκπαιδευτικός» έχω και πάλι υποπέσει στην πλάνη της λήψης του ζητουμένου με λίγο πιο συγκαλυμμένο τρόπο. Κλασικό παράδειγμα επιχειρήματος όπου έχουμε λήψη του ζητουμένου είναι το εξής: «Ο Θεός υπάρχει διότι το λέει η Βίβλος την οποία πρέπει να πιστεύουμε διότι περιέχει τον λόγο του Θεού.»

Βάσω Κινητή: Επιχειρήματα

Η πλάνη της λήψης του ζητουμένου μπορεί να θεωρηθεί κυκλικός συλλογισμός (φαύλος κύκλος).

- **Ad hominem**

Στις Ad hominem πλάνες αντί να αξιολογούμε ένα επιχείρημα στρεφόμαστε εναντίον του προσώπου που το εκφέρει (εναντίον του προσώπου).

Π.χ.:

Ο κ. Χ υποστηρίζει ότι πρέπει η Ελλάδα να μείνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση πάση θυσία. Η γνώμη του δεν έχει καμία αξία γιατί είναι γνωστός αλκοολικός που δεν ξέρει τι λέει.

Είναι σίγουρα λάθος να κρίνουμε ένα επιχείρημα με βάση αυτόν που το λέει. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις το ποιος λέει κάτι έχει σημασία. Εάν κάποιος είναι π.χ., αγράμματος και υποστηρίζει ότι η θεωρία της σχετικότητας είναι λάθος, έχουμε λόγους να αμφισβητήσουμε εξ αρχής αν αυτό που λέει ευσταθεί χωρίς να μπορούμε στην ουσία του επιχειρήματος.

- Υπάρχουν και πολλές άλλες πλάνες που μπορεί να βρει κανείς σε βιβλία μη τυπικής λογικής και κριτικής σκέψης. Π.χ., δεν καθιστούμε το συμπέρασμα του επιχειρήματός μας πιο βέβαιο αν ισχυριστούμε ότι το δέχεται η πλειοψηφία, ή το υποστηρίζει ένα διάσημο πρόσωπο ή κάποιο πρόσωπο με κύρος. Ούτε κάτι είναι καλό επειδή είναι καινούργιο ή, αντίθετα, παλιό και παραδοσιακό. Αυτοί οι λόγοι από μόνοι τους, χωρίς περαιτέρω στήριξη, δεν καθιστούν τη θέση που θέλουμε να υποστηρίξουμε αληθή. Επίσης δεν είναι σκόπιμο να θέτουμε εξαντλητικά και αποκλειστικά διλήμματα (π.χ., ή θα απαγορεύσουμε την άμβλωση τελείως ή θα την επιτρέψουμε πλήρως) διότι μπορεί να υπάρχουν και ενδιάμεσες λύσεις. Όπως δεν είναι σίγουρο πως ένα ξεκινήσουμε κάτι θα φθάσουμε, δια της ολισθήσεως, σε κάτι απαράδεκτο (π.χ., εάν επιτρέψουμε την ευθανασία σε πολύ βαριές περιπτώσεις με τη συναίνεση του ασθενούς, θα καταλήξουμε στην αφαίρεση της ζωής ατόμων χωρίς τη συναίνεσή τους). Μπορούμε να θέσουμε όρια τα οποία δεν θα επιτρέπεται να υπερβούμε.

Πώς κάνουμε κριτική σε ένα επιχείρημα;

Δύο τρόποι υπάρχουν για να κάνει κανείς κριτική σε ένα επιχείρημα: είτε να αμφισβητήσει μία τουλάχιστον από τις προκειμένες είτε να αμφισβητήσει τον δεσμό μεταξύ των προκειμένων και του συμπεράσματος. Για να αμφισβητήσουμε τις προκειμένες πρέπει να έχουμε τεκμήρια, να προσκομίσουμε δηλαδή πληροφορίες που να δείχνουν ότι κάποιες από τις προκειμένες είναι ψευδείς ή να δείξουμε ότι ορισμένοι όροι στις προτάσεις αυτές είναι ασαφείς ή αμφίσημοι. Αν δεχθούμε τις προκειμένες, μπορούμε στη συνέχεια να αμφισβητήσουμε κατά πόσον οι προκειμένες που δεχθήκαμε μπορούν να υποστηρίξουν το συμπέρασμα. Ας δούμε το παρακάτω επιχείρημα:

« η θανατική ποινή είναι ηθικά επιτρεπτή επειδή συντελεί στον περιορισμό της εγκληματικότητας»

Στο επιχείρημα αυτό μπορούμε να αμφισβητήσουμε την προκειμένη ότι η θανατική ποινή συντελεί στον περιορισμό της εγκληματικότητας φέρνοντας στοιχεία που

Βάσω Κιντή: Επιχειρήματα

δείχνουν ότι σε χώρες όπου υπάρχει η θανατική ποινή, π.χ. στις ΗΠΑ, η εγκληματικότητα είναι μεγαλύτερη απ' ό,τι σε χώρες όπου δεν υπάρχει η θανατική ποινή.

Αν τώρα έχουμε το επιχειρήμα:

«Η θανατική ποινή είναι δικαιολογημένη για τις ανθρωποκτονίες και τις τρομοκρατικές ενέργειες διότι είναι απολύτως θεμιτό να τιμωρείται κάποιος με την αυστηρότερη ποινή για τέτοια ειδεχθή εγκλήματα.»

μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι έχουμε λήψη του ζητουμένου, ότι δηλαδή οι προκείμενες δεν παρέχουν στήριξη στο συμπέρασμα αλλά το προϋποθέτουν. Προϋποθέτουν ότι η θανατική ποινή είναι η αυστηρότερη (θα μπορούσαν να είναι τα ισόβια) και τη θεωρούν ήδη δικαιολογημένη αφού την χαρακτηρίζουν θεμιτή που δεν είναι παρά μια άλλη διατύπωση για τα το δικαιολογημένη.

Στα επιχειρήματα αυτά δεν ασκούμε κριτική όταν απλώς διατυπώνουμε μία αντίθετη θέση και ένα άλλο επιχειρήμα λέγοντας π.χ., ότι η θανατική ποινή είναι ηθικά ανεπίτρεπτη επειδή παραβιάζει το δικαίωμα στη ζωή.

Για τους αγώνες επιχειρηματολογίας

Τι σημαίνει ορίζω το θέμα μου

Ένα λάθος που γίνεται συχνά στους αγώνες επιχειρηματολογίας είναι ότι οι ομάδες δεν αξιοποιούν το πλεονέκτημα που τους δίνεται να ορίσουν το θέμα τους. 'Ορίζω το θέμα' δεν σημαίνει δίνω ορισμούς των λέξεων από το λεξικό. Σημαίνει βάζω όρια στο τι θα συζητήσω. Π.χ., εάν το θέμα του αγώνα είναι «Η μη κρατική εκπαίδευση στην Ελλάδα πρέπει να απαγορευθεί», θα πρέπει η ομάδα που ξεκινά τον αγώνα να ορίσει σε ποια βαθμίδα (ή σε ποιες βαθμίδες) θα πρέπει να απαγορευθεί η μη κρατική εκπαίδευση, να ορίσει τι σημαίνει 'μη κρατική' (π.χ., κερδοσκοπική, μη κερδοσκοπική), και να ορίσει τι σημαίνει 'μη κρατική εκπαίδευση' (αναφέρεται π.χ., στην ιδιοκτησία του φορέα της εκπαίδευσης ή στο περιεχόμενο/πρόγραμμα σπουδών;).

Τι είδους επιχειρήματα χρησιμοποιούμε;

Μπορούμε να πούμε ότι υπάρχουν δύο βασικά είδη επιχειρημάτων: Τα **συνεπειοκρατικά** και τα επιχειρήματα που **βασίζονται σε αρχές**.

Στα συνεπειοκρατικά επιχειρήματα απαριθμούμε τις συνέπειες μία πράξης και δείχνουμε εάν είναι καλές ή κακές. Π.χ., εάν θέλουμε να υποστηρίξουμε με συνεπειοκρατικό τρόπο ότι η διεθνής κοινότητα δεν πρέπει να παρεμβαίνει στα εσωτερικά μιας χώρας, θα δείξουμε ότι οι κακές συνέπειες αυτής της πρακτικής είναι περισσότερες από τις καλές. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι η διεθνής κοινότητα δεν ξέρει τις ακριβείς συνθήκες σε μια ξένη χώρα και μπορεί να προξενήσει μεγαλύτερο κακό από την άγνοιά της συμμαχώντας με ομάδες που είναι πιο επικίνδυνες από αυτές που θέλει να ανατρέψει. Ότι θα χαθούν περισσότερες ζωές και θα προκληθεί μεγαλύτερος πόνος με την ανάμειξη περισσότερων δυνάμεων, κλπ. Αν όμως θέλει κανείς να επιχειρηματολογήσει επί τη βάσει αρχών θα πει ότι αποτελεί αρχή του διεθνούς δικαίου να γίνονται σεβαστά τα όρια των χωρών και να μην γίνονται

Βάσω Κιντή: Επιχειρήματα

επεμβάσεις από διεθνείς παράγοντες, Αυτή η ίδια η αρχή βεβαίως μπορεί να έχει συνεπειοκρατική δικαιολόγηση – να πούμε δηλαδή ότι είναι καλό να γίνεται σεβαστή αυτή η αρχή διότι έτσι έχουμε μακροπρόθεσμα καλές συνέπειες για την παγκόσμια κοινότητα.

Συχνά χρησιμοποιείται επίσης το **κατ' αναλογία** επιχείρημα. Λέμε π.χ., ότι «Όπως το ρολόι έχει έναν κατασκευαστή έτσι και ο κόσμος που μοιάζει με το ρολόι, έχει κι αυτός έναν κατασκευαστή, τον Θεό.» Για να είναι ισχυρά τα κατ' αναλογία επιχειρήματα θα πρέπει η αναλογία να είναι κατά το δυνατόν ακριβής.

Ύφος

Δεν απευθυνόμαστε στην αντίπαλη ομάδα αλλά στο κοινό και στους κριτές (που εκπροσωπούν το κοινό). Χρησιμοποιούμε απλή, κατανοητή γλώσσα χωρίς εξεζητημένες εκφράσεις και βερμπαλισμούς. Προσπαθούμε να μιλάμε φυσικά, χωρίς να απαγγέλλουμε ή να διαβάζουμε από τις σημειώσεις μας. Προσπαθούμε να χρησιμοποιούμε παραδείγματα για να κάνουμε πιο ζωντανό τον λόγο μας (π.χ., στο προηγούμενο θέμα για την παρέμβαση της διεθνούς κοινότητας θα μπορούσαν να δοθεί το παράδειγμα του Ιράκ εναντίον των επεμβάσεων και το παράδειγμα της γενοκτονίας στη Ρουάντα με τις σφαγές μεταξύ των Χούτου και Τούτσι όπου δεν επενέβη η διεθνής κοινότητα). Όταν μιλάμε δηλαδή έχουμε στο μυαλό μας ότι απευθυνόμαστε σε κάποιον που δεν ξέρει τίποτε για το θέμα και προσπαθούμε να τον/την πείσουμε.

Προσπαθούμε να έχει ο λόγος μας μία δομή την οποία να καταλαβαίνουν και οι ακροατές για να μπορούν να παρακολουθούν.

Είμαστε ευγενείς με τους ομιλητές της αντίπαλης ομάδας, δεν ειρωνευόμαστε, δεν είμαστε προσβλητικοί, παρακολουθούμε με προσοχή όσα λένε για να μπορούμε να απαντήσουμε. Παρακολουθούμε και τους ομιλητές της δικής μας ομάδας για να αποφεύγουμε επαναλήψεις, να διορθώσουμε ή να διασαφηνίσουμε κάτι.